

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 maja 2022 roku

Sąd Okręgowy w Warszawie XXV Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: sędzia Tomasz Gal

Protokolant: sekretarz sądowy Katarzyna Nawrocka

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 30 maja 2022 roku w W.

sprawy z powództwa M. L., Z. O., M. O. i B. O. (1)

przeciwko M. B. (1)

o zapłatę

orzeka:

1. zasądza od M. B. (1) na rzecz M. L. kwotę 94.379,90 zł (dziewięćdziesiąt cztery tysiące trzysta siedemdziesiąt dziewięć złotych, 90/100) z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 22 września 2012 r. do dnia zapłaty,
2. zasądza od M. B. (1) na rzecz Z. O. kwotę 31.459,96 zł (trzydzieści jeden tysięcy czterysta pięćdziesiąt dziewięć złotych, 96/100) z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 22 września 2012 r. do dnia zapłaty,
3. zasądza od M. B. (1) na rzecz M. O. kwotę 31.459,96 zł (trzydzieści jeden tysięcy czterysta pięćdziesiąt dziewięć złotych, 96/100) z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 22 września 2012 r. do dnia zapłaty,
4. zasądza od M. B. (1) na rzecz B. O. (1) kwotę 31.459,96 zł (trzydzieści jeden tysięcy czterysta pięćdziesiąt dziewięć złotych, 96/100) z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 22 września 2012 r. do dnia zapłaty,
5. oddala powództwo w pozostałym zakresie,
6. ustala, że każdy z powodów wygrał niniejszą sprawę w 87,14 %, a pozwana wygrała sprawę w stosunku do każdego z powodów w 12,86 %, pozostawiając wyliczenie kosztów procesu referendarzowi sądowemu.

Sygn. akt XXV C 1013/21

UZASADNIENIE

W dniu 16 marca 2012 r. (k. 17 – data nadania pisma u operatora pocztowego) małoletni powód **M. L.** reprezentowany przez przedstawiciela ustawowego T. L. oraz małoletni powodowie: **Z. O., M. O. i B. O. (1)** reprezentowani przez przedstawicielkę ustawową D. O. wystąpili przeciwko pozwanej **M. B. (1)** z żądaniem zapłaty zachowku po spadkodawcy J. L. w następującym zakresie ilościowym: na rzecz M. L. w kwocie 96 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, na rzecz Z. O. w kwocie 32 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, na rzecz M. O. w kwocie 32 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz na rzecz B. O. (1) w kwocie 32 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty.

Powodowie wnieśli także o zasądzenie kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych (k. 3-6).

W uzasadnieniu powodowie wskazali, że dochodzone kwoty należności głównej przysługują im z tytułu zachowku po spadkodawcy J. L., który był ich dziadkiem. Powodowie zaznaczyli, że prawomocnym postanowieniem z dnia 5 października 2011 r. Sąd Rejonowy (...) w W. stwierdził, że spadek po J. L. nabył wnuk M. L. w 3/6 części spadku, a wnuki B. O. (1), M. O. i Z. O. – po 1/6 części każde z nich. W skład masy spadkowej nie wchodził żaden składnik majątkowy, bowiem w dniu 14 kwietnia 2010 r. spadkodawca rozporządził swoim majątkiem w postaci spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu w formie darowizny na rzecz siostry M. B. (1). Zdaniem powodów wartość tego lokalu obecnie wynosi 288 000 złotych.

Powodowie swoje żądania oparli na przepisach art. 991 § 1 i 2 k.c., 1000 § 1 k.c., 994 k.c., 993 k.c. i 995 k.c.

Pozwana **M. B. (1)** w odpowiedzi na pozew wniosła o oddalenie powództwa i o zasądzenie na jej rzecz kosztów procesu.

Pozwana zakwestionowała powództwo co do zasady i wysokości, zaprzeczyła sposobowi obliczania udziału spadkowego, będącego podstawą do wyliczenia zachowku, a przede wszystkim – wartościom przyjętym za podstawę wyliczenia kwot zachowku, na dowód czego przedłożyła akt notarialny umowy darowizny (k. 35-37).

Na rozprawie 13 listopada 2012 r. pozwana nie oponowała żądaniom co do zasady, ale co do wysokości wartości darowizny i w konsekwencji kwestionowała wysokość zachowku (k. 56).

W kolejnym piśmie złożonym na rozprawie 04 czerwca 2013 r. (k. 91-93) pozwana wskazała na w jej opinii mające mieć zastosowanie w niniejszym postępowaniu zasady rządzące ustalaniem udziału spadkowego na potrzeby obliczania zachowku określone w art. 992 k.c., z których wynika, że wobec uwzględnienia spadkobierców niegodnych i odrzucających spadek, udział, jaki może przypadać uprawnionemu do zachowku przy dziedziczeniu ustawowym, może różnić się od udziału stanowiącego podstawę obliczenia zachowku. Zasady te, zdaniem pozwanej, modyfikują normę wynikającą z art. 931 i n. k.c. Ponadto według pozwanej, według pozwanej, zgodnie z art. 1020 k.c. dzieci spadkodawcy odrzuciły spadek, więc traktuje się ich, jakby nie dożyły otwarcia spadku, zatem – zgodnie z art. 931 § 2 k.c. - spadek z mocy ustawy nabyli dalsi zstępni, a nie pozwana. W ocenie pozwanej, ponieważ powodowie są spadkobiercami ustawowymi, żądanie przez nich zachowku od pozwanej, nie będącej spadkobiercą J. L., jest niezasadne. Pozwana podniosła też, iż w jej ocenie, bezpośredni zstępni spadkodawcy mogli odrzucić spadek licząc na to, że uzyskany przez małoletnich wnuków udział w zachowku będzie wyższy od tego, jaki by im przysługiwał (2/3 zamiast 1/2), dlatego celowe byłoby rozważenie możliwości nadużycia prawa w rozumieniu art. 5 k.c.

Pozwana zaznaczyła także, iż obliczenie zachowku następuje według cen z chwili orzekania o roszczeniu, dlatego żądanie odsetek mogłoby być uznane za zasadne najwcześniej od daty wyrokowania, a nie od daty wniesienia pozwu.

Wyrokiem z dnia 10 października 2013 r. **Sąd Okręgowy w Warszawie** oddalił powództwo w całości oraz zasądził od powodów na rzecz pozwanej koszty procesu.

Sąd Apelacyjny w Warszawie w dniu 16 października 2014r. na skutek apelacji powodów uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego (k. 152).

Sąd Apelacyjny uznał, że żądania powodów co do zasady znajdują oparcie w przepisach prawa i okolicznościach faktycznych sprawy. Sąd ten wskazał, że skoro powodowie są zstępnymi – wnukami – spadkodawcy oraz w konkretnej sytuacji zostali powołani do spadku z ustawy, to należy stwierdzić, że w realiach rozpoznawanej sprawy powodowie mają legitymację czynną do występowania z żądaniem zapłaty sumy pieniężnej niezbędnej do pokrycia zachowku bądź jego uzupełnienia przeciwko pozwanej obdarowanej przez spadkodawcę. Sąd odwoławczy podkreślił, że zgodnie z art. 1020 k.c. spadkobierca, który spadek odrzucił, zostaje wyłączony od dziedziczenia tak, jakby nie dożył otwarcia spadku, co w istocie jest równoznaczne z brakiem zdolności dziedziczenia. Przewidziany w art. 1020 k.c. skutek

odrzućcia spadku dotyczy wyłącznie spadkobiercy odrzucającego spadek. Wobec skutecznego odrzućcia spadku przez dzieci spadkodawcy, D. O. i T. L., którzy byli spadkobiercami ustawowymi, nie mogli być oni powołani do spadku w rozumieniu art. 991 § 1 k.c. W rozpoznawanym przypadku dzieci spadkobiercy odrzućcia spadek jako spadkobiercy ustawowi. W związku z tym udziały spadkowe, jakie by przypadały dzieciom spadkodawcy, przypadły na podstawie art. 991 § 2 k.c., czyli wnukom spadkodawcy. Wobec zatem skutecznego odrzućcia spadku przez dzieci spadkodawcy, którzy byli spadkobiercami ustawowymi, nie mogli być oni powołani do spadku w rozumieniu art. 991 § 1 k.c. W konkretnym więc stanie faktycznym sformułowany w art. 991 § 1 k.c. wymóg „byliby powołani do spadku z ustawy” spełniają powodowie, którzy są wnukami spadkodawcy i faktycznie zostali powołani do spadku. Wobec tego w rozpoznawanym przypadku powodowie są osobami uprawnionymi do zachowku.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, treść przepisu 992 k.c. nie daje podstawy do nakazania traktowania spadkobierców, którzy odrzucili spadek, tak jakby nie byli oni wyłączeni od dziedziczenia. Przepis ten stanowi, że przy ustalaniu udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczenia zachowku uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili, natomiast nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni.

Z powyższych względów Sąd Apelacyjny przyjął, że w danej sprawie powodowie mają legitymację czynną do dochodzenia sumy potrzebnej do pokrycia zachowku. Sąd Apelacyjny uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, podniósł że Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy i wskazał na konieczność rozpoznania roszczeń powodów o zapłatę sum pieniężnych potrzebnych do uzupełnienia zachowku.

Strony podtrzymały stanowiska w dalszych pismach procesowych, a pozwana także na rozprawie w dniu 19 października 2016 roku.

Wyrokiem z dnia 19 października 2016 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od pozwanej na rzecz powoda M. L. kwotę 77.144,66 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie oraz na rzecz Z. O., M. O. i B. O. (1) kwoty po 25.714,88 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, w pozostałym zakresie powództwo zaś oddalił (k. 302).

Na skutek apelacji pozwanej Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 6 grudnia 2019 r. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego (k. 593).

Sąd Apelacyjny uznał, że nie rozpoznano istoty sprawy, gdyż nie ustalono prawidłowo substratu zachowku. Sąd ten wskazał, że ustalenie składu spadku, konieczne do dalszego określenia substratu zachowku, powinno nastąpić z urzędu. Akcentowana przez powodów zasada kontrydykcyjności w procesie cywilnym nie oznacza rezygnacji z celu postępowania cywilnego w postaci dążenia do wydania orzeczenia zgodnego z rzeczywistym stanem rzeczy. W toku postępowania apelacyjnego ustalono, że w skład spadku po J. L. wchodziły udziały we własności lokalu mieszkalnego położonego w W. przy ul. (...), nieruchomości gruntowej położonej w W., nieruchomości garażowej przy ul. (...) w W. oraz długi spadkowe. Ponadto, Sąd Apelacyjny wskazał, także, że z pism składanych przez uczestników postępowania w sprawie toczącej się przed Sądem Rejonowym (...) w W. I Ns 253/12 wynika, że kwestionują oni nabycie przez J. L. udziału w nieruchomości w miejscowości W., podnosząc, iż nieruchomość ta przypadła J. B. i T. L.. Wobec tego, że przesłanką prawidłowego rozstrzygnięcia w sprawie o zachówek jest prawidłowe ustalenie jego substratu oraz brak wyczerpujących ustaleń w tym zakresie Sąd Apelacyjny uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Powodowie w piśmie z dnia 16 marca 2022 r. dokonali rozszerzenia powództwa w ten sposób, iż powód M. L. wniósł o zasądzenie kwoty 108.300 zł, a pozostali powodowie o zasądzenie kwot po 36.100 zł (k. 800 i nast.).

Pozwana w piśmie z dnia 19 kwietnia 2022 r. wniosła o oddalenie powództwa także w rozszerzonym zakresie, wnosząc o obniżenie zachowku na podstawie art. 5 kc oraz wnosząc o ograniczenie wartości nieruchomości przy ul.

(...) nr (...) w W. jako podstawy obliczenia zachowku do kwoty 235.000 zł jako do kwoty za którą pozwana sprzedała tę nieruchomości (k. 811).

Na podstawie przedstawionego materiału dowodowego, a w szczególności na podstawie: odpisu zwykłego księgi wieczystej (...) (k.12-14) i (...) (k. 431-436), dokumentów zgromadzonych w aktach sprawy Sądu Rejonowego (...) o sygn. II Ns 784/10 i I Ns 253/12, w szczególności postanowienia z dnia 5 października 2011 r. o stwierdzenie nabycia spadku, umowy darowizny z dnia 14 kwietnia 2010 r. (k. 42-45), wniosku o dział spadku (k. 419-423), opinii biegłej z zakresu wyceny nieruchomości I. H. (k. 453-513, 514-551), pisma powódki z dnia 26 września 2013r. (k. 104-107), opinii biegłego z zakresu wyceny nieruchomości A. G. (k. 266-283) **Sąd ustalił następujący stan faktyczny w sprawie:**

W dniu 14 kwietnia 2010 r. przed notariuszem M. G. w kancelarii notarialnej w W. J. L. jako darczyńca, będąc rozwiedzionym, zawarł z siostrą M. B. (1) jako obdarowaną umowę darowizny spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego nr (...) w budynku wielomieszkaniowym w W. przy ul. (...) o powierzchni 35,42 m², który to lokal wchodził w skład zasobów mieszkaniowych (...) Spółdzielni Budowlano-Mieszkaniowej (...) w W..

Wartość spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu określona została przez strony tej umowy na kwotę 250 000 złotych.

Jednocześnie w tym akcie obdarowana ustanowiła na rzecz J. L. prawo dożywotniego nieodpłatnego użytkowania tego lokalu, którego wartość określona została przez strony na kwotę 100 000 zł (akt notarialny – k. 42-45).

J. L. zmarł w dniu 08 lipca 2010 roku. W chwili śmierci miał dwoje dzieci: córkę D. O. oraz syna T. L., którzy w dniu 02 sierpnia 2010 r. wystąpili o stwierdzenie nabycia po nim spadku z dobrodziejstwem inwentarza po 1/2 części dla każdego z nich (k.1-2 akt II Ns 784/10 SR (...)).

W toku tego postępowania dzieci zmarłego odrzuciły spadek po J. L. i wystąpiły do właściwych sądów rodzinnych o wyrażenie zgody na odrzucenie spadku po ich ojcu przez ich małoletnie dzieci, lecz zgody takiej nie uzyskała D. O., zaś rodzice małoletniego M. L. mimo, że zgodę taką uzyskali, nie złożyli w tym przedmiocie oświadczenia w stosownym czasie (kserokopie kart akt II Ns 784/10 SR (...)).

W związku z tym spadek po J. L. z dobrodziejstwem inwentarza odziedziczyły wnuki zmarłego: M. L. w 3/6 części spadku oraz B. O. (1), M. O. i Z. O. – po 1/6 części spadku każde z nich (postanowienie SR (...)) z dnia 5 października 2011 r. sygn. akt II Ns 784/10 – k. 15).

Przed Sądem Rejonowym (...) w W. toczy się postępowanie z wniosku T. L., M. L., D. O., Z. O., M. O. i B. O. (1) z udziałem M. B. (1), M. B. (2), J. B. w sprawie o dział spadku po J. L. i podział majątku wspólnego (kopia akt I Ns 253/12 – k. 419-573).

W skład spadku po zmarłym J. L. wchodzi:

1. wynoszący 1/12 udział we własności nieruchomości lokalowej nr (...) położonej w W. przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy (...) w W. prowadzi księgę wieczystą (...), o wartości 60.750 zł,
2. wynoszący 1/12 udział we własności garażu położonego w W. przy ul. (...), o wartości 2.916,66 zł,
3. wynoszący 1/12 udział we własności nieruchomości gruntowej położonej w miejscowości W., dział. ew. nr (...) o pow. 2361 m⁽²⁾, dla której Sąd Rejonowy w G. prowadzi księgę wieczystą (...), o wartości 8.263,33 złotych.

Łączna wartość aktywów spadkowych według stanu z dnia otwarcia spadku i cen z dnia wyrokowania wynosiła 71.929,99 zł (opinia biegłego sądowego I. H. – k. 453-513 i 514-551, odpis zwykły księgi wieczystej (...) - k.12-14 i (...) - k. 431-436).

Na dzień 8 lipca 2010 r. J. L. posiadał dług z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne w wysokości 38.143,38 zł oraz zadłużenie wynikające z umowy o kartę kredytową (...) nr (...) zawartej w dniu 10 lutego 2010 r. między Bankiem (...) S.A. w wysokości 3.610,93 zł. Łączna wysokość długów spadkowych wynosi 41.754,31 zł (informacja z ZUS – k. 641, informacja z (...) Bank S.A. – k. 716).

Wartość rynkowa własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego nr (...) w budynku wielomieszkaniowym w W. przy ul. (...), według stanu na dzień dokonania wyżej wymienionej darowizny, a według cen aktualnych wynosi kwotę 360.859 zł (opinia biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości A. G. – k. 751).

Sąd dokonał następującej oceny materiału dowodowego w sprawie:

Wobec zakresu sporu w niniejszym procesie zasadniczym dowodem przeprowadzonym przez Sąd jest dowód z opinii biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości A. G..

Sąd przyjął opinię złożoną przez tego biegłego sądowego za bezstronny i wiarygodny dowód w sprawie. W ocenie Sądu opinia powyższa jest przekonująca i wyczerpująco uzasadniona. Z jej treści wynika, iż przedmiotem analizy sporządzającego opinię były wszystkie czynniki, od których zależy ustalenie prawidłowej wartości spornej nieruchomości według stanu z dnia dokonania darowizny i według cen aktualnych. Sposób wyliczenia wartości nieruchomości zaprezentowany przez biegłego sądowego wskazuje na prawidłowy tok podejmowania przez niego kolejnych czynności analitycznych. Przedmiotowa opinia jest jasna i logiczna. W tym stanie rzeczy Sąd również nie znalazł podstaw do jej podważania i przyjął ją w pełni za podstawę do ustalenia stanu faktycznego. Należy podkreślić, iż opinia ta nie była kwestionowana przez żadną ze stron procesu.

Sąd uznał za wiarygodny materiał dowodowy przedstawione w sprawie dowody w postaci dokumentów wymienionych na wstępie uzasadnienia. W ocenie Sądu brak jest podstaw do podważania ich zawartości lub autentyczności. Należy podkreślić, iż dokumenty te nie były kwestionowane przez żadną ze stron procesu.

Sąd pominął wniosek powódki o dopuszczenie dowodu z dokumentu w postaci umowy sprzedaży lokalu przy ul. (...) w W. (k. 820 v.) jako wniosek spóźniony (art. 205 (3) par. 2 kpc) oraz nie mający znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, albowiem w sprawie nie jest istotne za jaką kwotę pozwana sprzedała ten lokal, ale ile wynosi rynkowa wartość tego lokalu (art. 235 (2) par. 1 pkt 2 kpc).

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo zasługuje na częściowe uwzględnienie.

W niniejszej sprawie powodowie jako współuczestnicy formalni wystąpili przeciwko pozwanej z roszczeniem o zapłatę kwot pieniężnych z tytułu zachowku po dziadku J. L..

W pierwszym rzędzie należy podnieść, iż Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 16 października 2014 r. uchylił poprzednio wydany w sprawie przez Sąd Okręgowy w Warszawie wyrok z dnia 10 października 2013 r. i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania. Podkreślenia wymaga, iż na podstawie art. 386 § 6 k.p.c. ocena prawna i wskazania co do dalszego postępowania wyrażone w uzasadnieniu wyroku sądu drugiej instancji wiążą zarówno sąd, któremu sprawa została przekazana, jak i sąd drugiej instancji, przy ponownym rozpoznaniu sprawy.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy przez Sąd Okręgowy na skutek apelacji pozwanej wyrok z dnia 19 października 2016 r. został przez Sąd Apelacyjny uchylony, a sprawa powtórnie została przekazana do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu. Także i w tym przypadku Sąd związany jest oceną prawną dokonaną przez Sąd Apelacyjny, znajdującą wyraz w uzasadnieniu jego wyroku.

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy rozpoznając ponownie przedmiotowy spór uwzględnił ocenę prawną i wskazania co do dalszego postępowania wyrażone w uzasadnieniu wyrokach Sądu Apelacyjnego, w pełni je podziela.

Zasadniczą regulację dotyczącą instytucji zachowku stanowi przepis art. 991 § 1 i 2 kc, zgodnie z treścią którego zstępny, którzy byliby powołani do spadku z ustawy należy się połowa wartości tego udziału ustawowego, który by im przypadł gdyby spadkodawca nie sporządził testamentu, a jeśli w dacie otwarcia spadku byli małoletni lub też trwale niezdolni do pracy to należy im się 2/3 potencjalnego ustawowego udziału spadkowego. Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku w postaci darowizny, powołania do spadku lub zapisu to przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy potrzebnej do pokrycia zachowku.

W systemie zachowku ustawodawca ustanawia dla nich roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej, wyrażającej się na ogół ułamkiem wartości przewidywanego udziału uprawnionego w spadku, która ma mu gwarantować uzyskanie określonej korzyści ze spadku. Według konstrukcji przyjętej w kodeksie cywilnym, roszczenie o zachówek ma zapewnić uprawnionemu realną korzyść, niezależnie od woli spadkodawcy, gdyż ten może go jej pozbawić jedynie w drodze wydziedziczenia, dopuszczalnego w wyjątkowych sytuacjach (art. 1008-1010 k.c.). Ustawodawca postanowił, że głównym adresatem roszczenia o zachówek jest spadkobierca (art. 991 § 2 k.c.), a dopiero kiedy otrzymanie od spadkobiercy zachowku jest niemożliwe, uprawniony może żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku (art. 1000 § 1 k.c.).

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd ustalił, że wbrew pierwotnym twierdzeniom powodów, J. L. pozostawił majątek spadkowy, którego wartość wynosi łącznie 71.929,99 zł. Ponadto, Sąd ustalił, że w skład spadku weszły także długi spadkodawcy w łącznej kwocie 41.754,31 zł. Natomiast wartość rynkowa przedmiotu darowizny dokonanej przez spadkodawcę na rzecz pozwanej, tj. własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego nr (...) w budynku wielomieszkaniowym w W. przy ul. (...), według stanu na dzień dokonania wyżej wymienionej darowizny, a według cen aktualnych wynosi kwotę 360.859 złotych.

W tym miejscu należy podnieść, iż pozwana nie wykazała i nie udowodniła (mimo spoczywającego na niej ciężaru procesowego zgodnie z art. 6 kc), iż wartość ruchomości pozostawionych w spadku po J. L. przedstawiała wartość 10.000 zł, a powodowie zakwestionowali tę wartość. Wobec zaniechania inicjatywy dowodowej w tym zakresie Sąd nie miał podstaw do uwzględniania, iż w skład spadku po wyżej wymienionym wchodziły ruchomości o wartości 10.000 złotych.

Odpowiedzialność pozwanej jako podmiotu obdarowanego ma charakter subsydiarny, aktualizuje się dopiero wówczas gdy odpowiedzialności z tytułu zachowku nie może ponieść spadkobierca z uwagi na niższy stan aktywów masy spadkowej niż wartość darowizny dokonanej przez spadkodawcę. Ratio legis tej regulacji ustanawiającej subsydiarną odpowiedzialność obdarowanych leży w uznaniu za uzasadnione wyłączenia z odpowiedzialności z tytułu zachowku spadkobierców, którzy w drodze spadkobrania nie uzyskali żadnych aktywów lub aktywa te przedstawiają wartość niższą niż wysokość należnego zachowku. Zastępczo ich miejsce zajmują podmioty, na rzecz których spadkobierca dokonał darowizny. Trafnie zatem powodowie wskazali na możliwość zastosowania w sprawie art. 1000 § 1 k.c. Przy czystej wartości spadku równej 30.175,68 zł (aktywa spadkowe wynoszące 71.929,99 zł pomniejszone o długi spadkowe wynoszące 41.754,31 zł) aktualizuje się ustanowiona w tym przepisie subsydiarna odpowiedzialność obdarowanej.

Sąd Okręgowy podziela zatem stanowisko, że w przedmiotowej sprawie powodowie mają legitymację czynną do występowania z żądaniem zapłaty sumy pieniężnej niezbędnej do pokrycia zachowku bądź jego uzupełnienia przeciwko pozwanej obdarowanej przez spadkodawcę.

Nie jest uprawniony zarzut pozwanej, która powołując się na art. 992 k.c. wywodzi, że spadkobiercy, którzy odrzucili spadek, powinni być traktowani tak, jakby nie byli wyłączeni od dziedziczenia. Zgodnie z art. 992 k.c., przy ustalaniu udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczenia zachowku uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili, natomiast nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli

się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni. Przepis ten ustanawia ogólne reguły ustalania udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczenia zachowku, nie reguluje zaś kwestii, jakie osoby są uprawnione do zachowku lub też jakie są skutki odrzucenia spadku.

Argumentując brak uprawnienia powodów do domagania się zapłaty z tytułu zachowku pozwana w piśmie procesowym z dnia 13 maja 2021 r. (k. 727-728) powoływała się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2019 r. (III CZP 23/19). Pozwana wywodziła, że zgodnie z treścią tej uchwały dalszy zstępny spadkodawcy nie jest uprawniony do zachowku po nim, jeśli zstępny spadkodawcy złożył oświadczenie o odrzuceniu spadku z ustawy. Uzasadniając swoje stanowiska pozwana pominęła jednak istotne fragmenty uchwały. W stanie faktycznym, na tle którego powstało pytanie prawne skierowane do Sądu Najwyższego, zstępny odrzucił spadek z ustawy, w związku z czym zachowku domagał się dalszy zstępny spadkodawcy. Po odrzuceniu spadku ujawniono jednak, że spadkodawca sporządził testament, na podstawie którego odrzucający nie był w ogóle powołany do dziedziczenia. W takich okolicznościach Sąd Najwyższy trafnie zauważył, że nie mogła skutecznie odrzucić spadku osoba, która nie była w chwili składania oświadczenia spadkobiercą. Stąd też zstępni tej osoby nie byli legitymowani do występowania z roszczeniem o zapłatę zachowku. Dokładne brzmienie uchwały Sądu Najwyższego brzmiało następująco: „Dalszy zstępny spadkodawcy nie jest uprawniony do zachowku po nim, jeśli - w razie dziedziczenia testamentowego - zstępny spadkodawcy złożył oświadczenie o odrzuceniu spadku z ustawy”.

Jak wynika z powyższego, stan faktyczny będący podstawą rozważań w uzasadnieniu uchwały III CZP 23/19 jest odmienny od okoliczności niniejszej sprawy. Inaczej niż miało to miejsce w sprawie pytania prawnego J. L. nie sporządził testamentu, a rodzice powodów byli powołani do dziedziczenia z ustawy i skutecznie złożyli swoje oświadczenia o odrzuceniu spadku. Powodowie nabyli zatem własne roszczenie o zachowek po J. L.. Uchwała pod tym względem nie jest przydatna dla rozstrzygnięcia w naszej sprawie.

Z roszczeniem z tytułu zachowku może wystąpić zatem osoba pominięta jako spadkobierca testamentowy, a także osoba będąca spadkobiercą ustawowym, która wobec braku rzeczywistej masy spadkowej lub wartość stanu czynnego spadku uzyskanego przez spadkobiercę, który przyjął go z dobrodziejstwem inwentarza, nie wystarcza na pełne pokrycie roszczenia osoby uprawnionej do zachowku. Roszczenie to w przypadku istnienia masy spadkowej może skierować wobec spadkobierców (art. 991 § 2 kc), a także w przypadku braku masy spadkowej wobec obdarowanych (art. 1000 § 1 kc).

W niniejszej sprawie obdarowaną jest pozwana M. B. (1), która w dniu 14 kwietnia 2010 r. otrzymała od brata J. L. darowiznę w postaci spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego nr (...) znajdującego się przy ul. (...) w W..

Przedmiotowa darowizna podlega doliczeniu do spadku na potrzeby zachowku powodów, albowiem darowizna ta nie została dokonana przed dziesięcioma laty od daty otwarcia spadku, a zatem nie znajduje zastosowania ograniczenie czasowe przewidziane w art. 994 § 1 kc, które teoretycznie mogłoby znaleźć zastosowania, albowiem pozwana nie jest spadkobiercą J. L. ani też osobą uprawnioną do zachowku po nim.

W tym stanie rzeczy należało uznać, iż pozwana ponosi wobec powodów odpowiedzialność z tytułu zachowku na podstawie art. 1000 § 1 kc. Powyższe stanowisko wynika z faktu, iż majątek pozostawiony przez spadkodawcę nie pokrywa zachowku, a istotnym składnikiem majątku, będącego podstawą do obliczenia zachowku jest darowizna dokonana przez spadkodawcę na rzecz pozwanej.

W konsekwencji stosownie do treści art. 991 § 1 kc zachowek powodów wynosi 2/3 wartości udziałów, które przypadły im w spadku po J. L. (3/6 dla powoda M. L. oraz po 1/6 dla B. O. (1), M. O. i Z. O.), albowiem powodowie w dacie otwarcia spadku po dziadku byli osobami małoletnimi.

Powodowie nie zostali pozbawieni prawa do zachowku, albowiem spadkodawca nie dokonał ich wydziedziczenia w testamencie. Powodowie nie zostali także uznani za niegodnych dziedziczenia i nie otrzymali należnego mu zachowku w postaci darowizny, powołania do spadku lub zapisu.

W przypadku uznania przez Sąd, że powodom przysługuje co do zasady roszczenie o zachówek, pozwana wskazywała, że jego wysokość wynosi 1/2 należnego udziału w spadku, mimo, że w chwili otwarcia spadku powodowie byli małoletni. Zdaniem pozwanej powodom przysługuje zachówek w takiej wysokości, w jakiej przysługiwałyby on ich rodzicom. Należy jednak podkreślić, że wskutek odrzucenia spadku nie doszło do „dziedziczenia” roszczenia o zachówek, lecz powodowie nabyli swoje własne uprawnienia w tym zakresie. Zgodnie z art. 991 § 1 kc należą oni do kręgu uprawnionych do zachowku, a na gruncie przedmiotowej sprawy nie zachodzi sytuacja opisana w art. 1002 kc. Zgodnie z tym przepisem do dziedziczenia roszczenia z tytułu zachowku dochodzi w sytuacji, gdy osoba do niego uprawniona umiera przed jego zrealizowaniem. W przypadku odrzucenia spadku ustawodawca przewidział fikcję prawną, zgodnie z którą spadkobierca, który spadek odrzucił, traktuje się tak, jakby nie dożył otwarcia spadku (art. 1020 kc). Rodzice powodów nie nabyli zatem własnych roszczeń o zachówek i jedynymi uprawnionymi z tego tytułu są powodowie.

Uzasadnieniem obniżenia zachowku zdaniem pozwanej miały być także wnioski płynące z uzasadnienia wspomnianej już uchwały Sądu Najwyższego III CZP 23/19. Pozwana podniosła, że niezgodne z zasadami współzycia społecznego jest zwiększenie rozmiaru zachowku na 2/3 należnego udziału w spadku w drodze odrzucenia spadku przez wstępnego na rzecz małoletniego zstępnego. Wprawdzie Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały wskazuje na niedopuszczalność takiej sytuacji, ale wnioski te są uboczne w stosunku do tezy uchwały i samego pytania prawnego, które takiej dopuszczalności nie dotyczyło. Pozwana domagała się zmniejszenia zachowku do 1/2 należnego udziału spadkowego na podstawie art. 5 kc. W orzecznictwie dopuszcza się możliwość miarkowania wysokości zachowku. W uchwale z dnia 19 maja 1981 r., III CZP 18/81 Sąd Najwyższy uznał, że w sprawie o zachówek nie jest wyłączone obniżenie wysokości należnej z tego tytułu sumy na podstawie art. 5 kc. Wskazał, że brak odpowiedniej regulacji w księdze czwartej kodeksu cywilnego nie wyłącza zastosowania przepisu ogólnego, jakim jest art. 5 kc i uwzględnienia klauzuli zasad współzycia społecznego do oceny roszczenia o zapłatę zachowku. Stwierdził, że nie można wyłączyć, przy rozważeniu sytuacji majątkowej i osobistej zobowiązanego do zapłaty zachowku i uprawnionego do zachowku, dopuszczalności przyjęcia, iż w konkretnych okolicznościach żądanie zapłaty pełnej należności z tytułu zachowku pozostaje w sprzeczności z zasadami współzycia społecznego. Jednakże, w uzasadnieniu wyroku z dnia 25 stycznia 2001 r., IV KKN 250/00 Sąd Najwyższy stwierdził, że zobowiązany do zapłaty zachowku może powoływać się na art. 5 kc w sytuacjach zupełnie wyjątkowych, ze względu na zaistnienie szczególnych okoliczności, gdyż zachówek stanowi minimum zagwarantowanego udziału w spadku spadkobiercy ustawowemu i pozbawić go tego udziału na podstawie art. 5 k.c. można tylko w sytuacjach rzeczywiście wyjątkowych.

W ocenie Sądu, nawet gdyby przyjąć, że działania rodziców powodów polegające na odrzuceniu spadku były sprzeczne z zasadami współzycia społecznego, nie jest możliwe ograniczenie praw podmiotowych powodów, którzy domagających się ich realizacji. W świetle treści art. 5 kc nie mogą oni bowiem odpowiadać za czynności podejmowane przez osoby trzecie. Ponadto, z akt sprawy o stwierdzenie nabycia spadku wynika, że rodzice powodów usiłowali odrzucić spadek także w imieniu swoich dzieci, ale nie otrzymali zgody sądu opiekuńczego (w przypadku D. O.) lub nie dotrzymali terminu do dokonania tej czynności (w przypadku T. L.).

W ocenie Sądu powodowie występują w niniejszym postępowaniu z żądaniem zapłaty realizują swoje uprawnienie ustawowe i brak jest podstaw do przyjęcia, aby realizacja ta stanowiła nadużycie prawa podmiotowego.

Przepis art. 5 kc znajduje zastosowanie w sytuacji, gdy osobie uprawnionej przysługuje określone prawo podmiotowe, lecz w świetle oceny danego stanu faktycznego i przy uwzględnieniu treści konkretnej normy prawnej korzystanie przez nią z tego prawa pozostaje w sprzeczności z zasadami wskazanymi w tym przepisie – zasadami współzycia społecznego. Zasady te są normami o szczególnym uzasadnieniu aksjologicznym, są to mianowicie normy moralne zawierające reguły postępowania między osobami lub tylko normy obyczajowe. W pierwszym rzędzie należy podnieść, iż strona podnosząca zarzut naruszenia zasad współzycia społecznego przez drugą stronę nie może ograniczyć się do tak ogólnego zarzutu, ale powinna wskazać jakie konkretnie zasady współzycia społecznego zostały naruszone

przez drugą stronę. Posługiwanie się samym abstrakcyjnym zwrotem ustawowym z zasady nie może implikować pozytywnym rezultatem dla pozwanego. Tylko z tego powodu zarzut nadużycia prawa podmiotowego nie mógł doprowadzić do skutku oczekiwanego przez pozwaną.

Niezależnie od powyższego Sąd rozważał zastosowanie w niniejszej sprawie zasad współzycia społecznego i doszedł do wniosku, iż nie mogą one stanowić podstawy oddalenia powództwa.

Zdaniem Sądu nie można wskazać takich zasad współzycia społecznego, które działając na rzecz strony pozwanej zwalniałyby ją z zobowiązania wobec strony powodowej. Należy podkreślić, iż powodowie nie pozostawali w konflikcie z J. L., dziadek nie miał do nich negatywnego stosunku. Powodowie nie zostali przez niego wydziedziczeni. Natomiast okoliczność w postaci utrzymywania przez powodów jedynie sporadycznych relacji rodzinnych z dziadkiem, nota bene wynikająca z odległego w czasie konfliktu pomiędzy rodzicami powodów oraz ich babką a J. L., nie może stanowić uzasadnionej podstawy do pozbawienia powodów prawa do zachowku. W szczególności, iż powodowie są osobami małoletnimi, które w żadnym wypadku nie doprowadziły do zaistnienia w/w opisanej sytuacji rodzinnej. Natomiast relacje pomiędzy spadkodawcą a rodzicami powodów nie mają żadnego znaczenia dla oceny zasadności roszczeń powodów. Rodzice powodów nie są stronami niniejszego procesu, a jedynie reprezentują małoletnich powodów jako ich przedstawiciele ustawowi.

W tym miejscu należy podnieść, iż pozwana zakwestionowała podaną przez powodów wartości darowizny dokonanej przez J. L. i w związku z tym wartość darowizny została ustalona przez Sąd na podstawie opinii biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości A. G.. Ocena tej opinii została przedstawiona przez Sąd powyżej.

Jak już wcześniej wspomniano, ustalenie wysokości zachowku składa się z kilku etapów. W pierwszej kolejności, należy określić ułamek stanowiący podstawę do obliczania zachowku. Udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku zostaje ustalony zgodnie z art. 992 k.c. Uzyskany w ten sposób ułamek mnoży się przez jedną drugą lub dwie trzecie. Następnie ustala się substrat zachowku, na który składa się stan czysty spadku wraz z doliczonymi darowiznami. W ostatniej kolejności, mnoży się substrat zachowku przez ułamek, który wyraża udział stanowiący podstawę do obliczenia zachowku. Wynik mnożenia stanowi wielkość zachowku.

Mając na uwadze powyższe należy stwierdzić, iż powodom co do zasady przysługuje prawo do zachowku po J. L.. Wysokość tego zachowku dla powoda M. L. wynosi $\frac{1}{3}$ (udział spadkowy wynoszący $\frac{3}{6} \times \frac{2}{3}$), zaś dla pozostałych powodów $\frac{1}{9}$ (udział spadkowy wynoszący $\frac{1}{6} \times \frac{2}{3}$) części substratu zachowku, który w niniejszej sprawie wynosi 391.034,68 zł. Na substrat zachowku składają się czynna wartość spadku w wysokości 30.175,68 zł (obliczona jako różnica pomiędzy aktywami a długami spadkowymi, tj. 71.929,99 zł - 41.754,31 zł) oraz wartość darowizny dokonanej przez spadkodawcę na rzecz pozwanej wynosząca 360.859 zł.

Tym samym, na podstawie powołanych powyżej przepisów powód M. L. uprawniony jest do uzyskania tytułem zachowku kwoty w wysokości 130.344,89 zł ($391.034,68 \text{ zł} \times \frac{1}{3}$). Wartość udziału spadkowego powoda przedstawia niższą wartość niż należny mu zachówek, dlatego też obliczoną w powyższy sposób kwotę zachowku należy pomniejszyć o wartość udziału spadkowego, który przypadł powodowi w wysokości 35.964,99 zł ($71.929,99 \text{ zł} \times \frac{3}{6}$). Wobec powyższego pozwana jest zobowiązana do zapłaty tytułem uzupełnienia zachowku na rzecz M. L. kwoty 94.379,90 zł ($130.344,89 \text{ zł} - 35.964,99 \text{ zł}$).

Pozostali powodowie, tj. Z., M. i B. O. (2) uprawnieni są do uzyskania tytułem zachowku kwot po 43.448,29 zł ($391.034,68 \text{ zł} \times \frac{1}{9}$). Także i w tym przypadku otrzymaną kwotę należy pomniejszyć o wartość udziałów spadkowych, które przypadły powodom i dla każdego z nich wynosiły po 11.988,33 zł ($71.929,99 \text{ zł} \times \frac{1}{6}$). Pozwana jest zatem zobowiązana do zapłaty na rzecz Z., M. i B. O. (1) kwot po 31.459,96 zł tytułem uzupełnienia zachowku ($43.448,29 \text{ zł} - 11.988,33 \text{ zł}$).

Nie ma racji pozwana twierdząc, że do obliczenia wysokości zachowku należnego powodom powinna zostać wzięta jako wartość przedmiotu darowizny kwota 235.000 zł, którą powódka uzyskała z tytułu sprzedaży nieruchomości przy ul. (...) w W.. W ocenie Sądu wartość przedmiotu darowizny powinna zostać ustalona jako rynkowa wartość tego

składnika majątkowego według stanu istniejącego w chwili ustalania zachowku zgodnie z przepisem art. 995 par. 1 kc. Sąd ustalił tę wartość na podstawie w/w opinii biegłego sądowego. Okoliczność w postaci zbycia tej nieruchomości przez powódkę jak i kwota za jaką tego dokonała nie ma żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy.

Wobec powyższego roszczenia powodów ponad kwoty wskazane w poprzednim akapicie podlegały oddaleniu.

Sąd nie podzielił poglądu pozwanej, iż fakt opłacania przez matkę pozwanej czynszu za lokal nr (...) przy ul. (...) lub też fakt dokonywania darowizny przez pozwaną na rzecz J. L. ma znaczenie dla oceny roszczeń powodów. W ocenie Sądu brak jest jakichkolwiek podstaw do uwzględniania tych okoliczności przy ocenie przesłanek roszczeń powodów o zachówek po J. L..

Podobnie bez znaczenia dla oceny roszczeń powodów, w szczególności dla ustalenia wartości przedmiotu w/w darowizny jest okoliczność, że w umowie darowizny pozwana jako obdarowana złożyła oświadczenie o obciążeniu dożywotnim użytkowaniem spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego na rzecz darczyńcy nie wpływa na wartość spornego lokalu. Zdaniem Sądu zdarzenie to nie miało w ogóle wpływu na wartość przedmiotu umowy darowizny, ponieważ takie obciążenie było stosownie do treści art. 58 § 1 kc nieważną czynnością prawną. Nie można obciążyć użytkowaniem spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, gdyż obciążenie takie w sposób nieuprawniony obciążałoby nieruchomość spółdzielczą, z naruszeniem art. 17¹⁶ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2013 r., V CSK 549/11).

Powodowie wystąpili także o zasądzenie odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego.

W odniesieniu do żądania o zasądzenie należności ubocznych Sąd stanął na stanowisku, że powinny one być naliczane w niniejszej sprawie od dnia 22 września 2012 r., a więc po upływie 7 dni od otrzymania przez pozwaną wezwania do zapłaty, czyli odpisu pozwu, co miało miejsce w dniu 14 września 2012 r. (k. 52). Powodowie nie wykazali, aby wzywali uprzednio pozwaną do zapłaty.

Wskazać w tym miejscu należy, tytułem uwagi wstępnej, że orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów powszechnych w zakresie wymagalności roszczenia o zachówek nie jest jednolite. Pozwana powoływała się na pogląd zgodnie, z którym skoro ustalenie wartości spadku w celu określenia zachowku oraz obliczenie zachowku następuje według cen z chwili orzekania o tym roszczeniu, to odsetki powinny być naliczane dopiero od daty wyrokowania, ponieważ dopiero w tym momencie roszczenie o zapłatę zachowku staje się wymagalne (zob. wyroki: Sądu Najwyższego z 25 maja 2005 r. I CK 765/04, LEX nr 180835; Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, z dnia 6 listopada 2012 r., I ACa 1105/12, Lex 1272035; Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 7 maja 2014 r., I ACa 1397/13, Lex 1466839).

Sąd Okręgowy rozpoznającym niniejszy spór podziela natomiast drugi z prezentowanych poglądów, zgodnie z którym roszczenie o zachówek jest roszczeniem bezterminowym, do którego zastosowanie ma art. 455 k.c., a więc odsetki ustawowe za opóźnienie należą się od daty wezwania zobowiązanego do zapłaty zachowku z uwzględnieniem odpowiedniego terminu umożliwiającego spełnienie świadczenia, który to termin zdaniem Sądu, w niniejszej sprawie wynosił 7 dni.

Dokonując uzasadnienia przyjętego stanowiska Sąd Okręgowy wskazuje, że Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 10 października 2008 r. (II CNP 35/08 LEX nr 560540) zwrócił uwagę, że roszczenie o zachówek powstaje z chwilą stwierdzenia nabycia spadku. Przy obliczaniu wartości stanu czynnego spadku nie uwzględnia się pożytków (zarówno naturalnych jak i cywilnych), które powstały po otwarciu spadku. W zamian za to uprawniony do zachowku może za czas od chwili wymagalności roszczenia o zachówek żądać odsetek (por. J. Gwiazdomorski, Prawo spadkowe w zarysie, PWN, Warszawa 1985, s. 275). Roszczenie o zachówek staje się wymagalne z chwilą stwierdzenia spadku. Zachówek jest długiem pieniężnym, a przepisy nie określają terminu jego wymagalności. Ustalenie wysokości zachowku na podstawie cen obowiązujących w chwili wyrokowania (uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, zasada prawna, z 26 marca 1985 r., III CZP 75/84, OSNC 1985, nr 10, poz. 147) nie przesądza o tym, że w każdym przypadku, od tej daty dopiero będą przysługiwały odsetki na rzecz uprawnionego. Zważyć należy, że konkretyzacja kwoty należnej tytułem zachowku nie jest zbieżna z kwestią wymagalności roszczenia. Podobny pogląd wyraził również Sąd Apelacyjny w

Krakowie w wyroku z dnia 5 maja 2015 r., sygn. I ACa 240/15 (Legalis nr 1285469), w którym wskazał, że roszczenie o zachowek jest od początku długiem pieniężnym. Przepisy zaś nie określają terminu wymagalności roszczenia z tytułu zachowku. W konsekwencji powinno ono zostać spełnione przez zobowiązanego niezwłocznie po wezwaniu przez uprawnionego do zachowku zgodnie z wymogami art. 455 k.c.

Sąd Okręgowy podziela przedstawiony pogląd, tym samym uznając za słuszne stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z 7 lutego 2013 r. II CSK 403/12 (LEX nr 1314389) zgodnie, z którym termin, od którego zobowiązany z tytułu zachowku popadł w stan opóźnienia - warunkujący zasądzenie odsetek ustawowych - należy ustalić indywidualnie z uwzględnieniem okoliczności danej sprawy. O stanie opóźnienia można mówić wówczas, gdy zobowiązany znał już wszystkie obiektywnie istniejące okoliczności pozwalające mu racjonalnie ocenić zasadność i wysokość zgłoszonego roszczenia z tytułu zachowku. Może to nastąpić także w dacie poprzedzającej chwilę wyrokowania. Wyżej zaprezentowany pogląd jest również akceptowany w najnowszym orzecznictwie sądów powszechnych – zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 26 maja 2015 r., sygn. I ACa 1758/14 (Legalis nr 1285127); wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 18 września 2014 r., sygn. I ACa 377/14 (Legalis nr 1241445); wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 30 września 2014 r., sygn. I ACa 674/14 (Legalis nr 1164625).

Mając na uwadze powyższe Sąd oddalił roszczenie powodów o zasądzenie odsetek za okres od dnia wniesienia pozwu do dnia 21 września 2012 r. włącznie.

Sąd nie uwzględnił wniosku pozwanej o oddalenie roszczeń powodów w zakresie zasądzenia odsetek od dnia wniesienia pozwu. Pozwana argumentowała, że była w prawidłowym przekonaniu o braku podstaw roszczenia powodów, co miał potwierdzać wyrok Sądu Okręgowego z dnia 10 października 2013 r. Powoływała się przy tym na uchybienia proceduralne spowodowane przez powodów, którzy nie wyjawili od razu wszystkich składników spadku po J. L.. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że składniki te były także wiadome pozwanej, która podobnie jak powodowie nie wskazała ich w toku postępowania. Zostały one ujawnione przez powódkę dopiero w apelacji od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 19 października 2016 r. Pozwana była stroną postępowania o dział spadku, dlatego też należy przyjąć, że miała wiedzę o stanie majątku odziedziczonego przez powodów, a mimo tego nie wymieniła ich na wcześniejszym etapie postępowania. Z tych względów Sąd nie przychylił się do wniosku pozwanej.

Sąd nie znalazł także podstaw do nieuwzględnienia roszczenia powodów o odsetki na podstawie art. 5 kc. Pozwana nie wykazała, aby powodowie formułując to roszczenie dokonali nadużycia prawa podmiotowego. Należy podkreślić, iż powódka podejmując decyzję o odmowie dobrowolnej zapłaty zachowku na rzecz powodów podjęła tym samym ryzyko, iż w przypadku uznania przez Sąd, że powodom przysługuje prawo do zachowku, Sąd uzna iż popadła ona w stan opóźnienia ze spełnieniem tego świadczenia.

O kosztach postępowania orzeczono zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 100 k.p.c., rozdzielając je stosunkowo z uwagi na częściowe tylko uwzględnienie roszczeń. Powód M. L. domagał się zasądzenia na swoją rzecz od pozwanej kwoty 108.300 zł. Jego roszczenie zostało uwzględnione częściowo, w zakresie kwoty 94.379,90 zł. Oznacza to, że powód wygrał sprawę w 87,14 %, przegrywając ją w pozostałych 12,86 %. W takim samym stosunku spór wygrali także powodowie Z., M. i B. O. (2), którzy domagali się zasądzenia na ich rzecz od pozwanej kwot po 36.100 zł, a Sąd zasądził na ich rzecz kwoty po 31.459,96 zł, co stanowi 87,14 % dochodzonych roszczeń.

Mając na uwadze całokształt poczynionych powyżej rozważań Sąd orzekł jak w sentencji wyroku.